

КАТЕРИНА ЛЕНЕЦЬ ПОБІЖНІ ЗАМІТКИ

Удивовижу чути від декого, що «в Україні соскучились за русским языком». Що сказати на це? Мабуть, спокійна людина зниже плечима, гарячіша, емоційніша при цьому може спересердя сплюнути набік (мовчки або додавши кілька міцненьких слів). Бо ситуація створилася якраз навпаки, й доречніше було б заявляти: «Де почути українське слово?». Дедалі частіше біля мікрофона радіо опиняються так звані російськомовні представники, лунають російські пісеньки. А про телебачення годі й казати.

Якщо колись вухо відпочивало від іноземщини хоч на селі, то нині й там тільки й «закидають по-російськи», не бажаючи відставати від приїжджих міщуків. Дуже кумедно буває чути розмову столичного журналіста з ким-небудь із районних керівників: журналіст звертається українською мовою — у відповідь лунає російська. Таку ситуацію створює хибне переконання, що з міським приїжджим, та ще й із самого Києва, треба нібито розмовляти тільки російською. Знай наших!..

За таких умов нелегко буває пригадати українське слово, щоб не збитися, не перейти на суржик, калькуючи з російської. В мові побутують слова й звороти, створені на чужий лад, починаючи від звичайних, розмовних і кінчаючи термінологічними. Тим паче, що останні копіюють російські утворення. Наприклад, усі засвоїли канцелярське *дірокол* (з рос. *дырокол*), побутове *вогнерозсікатель* (з рос. *пламерассекатель*): чому не *діркопробивач*, *вогнерозсіювач*?

Поширеною помилкою-суржикізмом є вживання дієслова *знімати* у значенні ‘наймати’. Так, чуємо, що мати знімає дочці квартиру, що для комп’ютерів знімають кімнату і т. ін. Це пряме транслітерування з російського *снимать квартиру (комнату і т. ін.)* кому або для кого-, чого-небудь. *Приміщення наймають* — так кажуть українською. Вислів *найняв кімнату (квартиру)* значить ‘хтось оселився в кімнаті (квартирі)’ або ‘хтось поселив когось у власній кімнаті (квартирі)’. Це відповідає рос. *снял комнату (квартиру)*.

Хибне уявлення про легкість перекладу з російської на українську побудоване на переконанні у всемогутності калькування. Діють за шаблоном, перекладаючи кожен морфему. Ось приклад: якимось у теленовинах на УТ-1 слухачі познайомилися із *гірнотобогачувальним комбінатом* (інтерв’ю з економістом). Отак нашвидку переклали з рос. *горнообогатительный комбинат*, хоч у цьому випадку *горно-* слід перекладати *гірничо-*: йшлося про *гірничозбагачувальний комбінат*.

Чи можна скасувати візит певної особи куди-небудь? Ні, не можна. *Скасовують* постанову, присуд, розпорядження та ін. А візит *відміняють* або *відкладають* чи *переносять* на інший раз. Так само, як і лекцію, урок, екскурсію, поїздку чи якийсь захід.

Черговий раз прозвучала радіореклама з порадою, як лікувати грибкові захворювання. І знову повторено школярську помилку: рекомендований препарат *б’є по грибкам*, знищуючи їх. Це, на жаль, дуже поширена помилка: уживають чужомовне закінчення *-ам (-ям)* замість українського *-ах (-ях)*. Уже не раз доводилося говорити про це, однак помилка живуча. Запам’ятаймо: у місцевому відмінку множини в усіх іменниках уживається закінчення *-ах (-ях)*: *по руках, по головах, по ногах, по відрах, по серцях, по печях, по конях, по полях* тощо. Отже, препарат *б’є по грибках*.

Газета повідомила: «У Вінниці припинено діяльність підпільної міні-фабрики з переробки тютюну. Обладнання з подрібнення тютюнових листків знаходилося в жахливих антисанітарних умовах у приватному гаражі». Чи правильно сформульовано виклад? Що значить вислів *обладнання з подрібнення тютюнових листків*?

Слово *обладнання* називає певний пристрій, яким хтось керує, орудує, якого хтось використовує для певних дій, яким хтось виконує певні операції, щоб приготувати щось, виготовити щось. Отже, відзначимо: обладнання є знаряддям, а не активним діячем. Воно самостійно не діє, а служить комусь для виконання певних дій. Кажуть: обладнання

подрібнює що-небудь. Звідси можемо говорити про *обладнання для подрібнення чогось*, а не *з подрібнення*. Тобто про обладнання, призначене для певної дії.

Прийменник з указує на рід діяльності (на якусь діяльність), сферу, місце її поширення: *дослідження з фізики, фахівець (спеціаліст) із проектування мостів (у справі проектування мостів), чемпіон із шахів, спеціаліст (фахівець) із боксу* та ін. А от чи звучатиме *спеціаліст (фахівець) з борщу (з котлет, з напоїв)*? Мабуть, ми скажемо *спеціаліст (фахівець) у приготуванні борщу (котлет, напоїв)*. Чому так? Бо ні борщ, ні котлети, ні напої не є ні родом діяльності, ні сферою чи місцем поширення діяльності. Вони називають сам об'єкт діяльності (борщ, котлети, напої). А обладнання — знаряддя для виконання певної дії. Тому в наведеній вище фразі треба вжити такий зворот: *обладнання для подрібнення*.

Крім того, варто було вжити збірний іменник *листя (тютюнове листя)*, що звичайне в назвах сировини. А замість *знаходилося* — *перебувало*. Отже, в цілому мала бути така фраза: *Обладнання для подрібнення тютюнового листя перебувало в жахливих антисанітарних умовах...*

Усім добре відомо, що мати годує немовля *груддю*. Здавалося б, про це знають і медики, яким доводиться надавати допомогу жінкам, що мають немовлят. Проте в рекламній пораді чомусь ідеться про матір, яка годує немовля *грудьми*.

Слід пам'ятати: немовля мати годує *груддю*. А *грудьми* стають на захист Вітчизни чи того ж немовляти, якщо є загроза нападу...

Не знаю, як кому, а мені завжди дуже шкода бідолашну дикторку, коли вона з напруженням вимовляє: *В Києві восьма година* (чи там яка інша). Фізично відчуваю значне напруження голосового апарату. І так хочеться допомогти. Мимоволі повторюю фразу по-своєму: *У Києві восьма година*. Напруження як не було! Прекрасна властивість нашої мови — чергування *в* – *у*. Тож варто користуватися цим, тоді й виклад стане легким та милозвучним.